

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА PROBLEMS OF MODERNIZATION OF ECONOMIC LEGISLATION

ЕКОНОМІКА ТА ПРАВО
ECONOMICS AND LAW

Розділ «Право»
Section Law

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.04.003>

УДК 346.5 + 338.1

В.А. УСТИМЕНКО, чл.-кор. НАН України, чл.-кор. НАПрН України,
д-р юрид. наук, проф., Заслужений юрист України, директор
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0002-1094-422X

Р.А. ДЖАБРАІЛОВ, д-р юрид. наук, проф., заступник директора з наукової роботи
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0002-4422-2102

В.К. МАЛОЛІТНЕВА, д-р юрид. наук, учений секретар
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-9678-1750

Т.С. ГУДІМА, д-р юрид. наук, заст. завідувача відділу
проблем модернізації господарського права та законодавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0003-1509-5180

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ключові слова: правова модель, сталий розвиток, принцип верховенства права, Господарський кодекс України, право Європейського Союзу.

Виявлено, що методологічні засади побудови правової моделі сталого розвитку України залишаються недосконалими. Аргументовано, що в основу правової моделі мають бути покладені загальні та галузеві правові принципи, які створюватимуть теоретичну базу нормотворчої діяльності. Зокрема, доводиться, що принцип верховенства права має цілком конкретний зміст та набуває ознак конкретного правового інструменту у процесі правотворчої та правозастосовної діяльності. Відповідно запропоновано використання принципу верховенства права у процесі оцінки ефективності правових норм, що дозволить говорити про сприяння утвердженню правовим актом ідеології справедливості. Доводиться неприпустимість покладення в основу правової моделі сталого розвитку хибної концепції правового регулювання економічних відносин, яка передбачає виключення з правової системи держави окремих галузей законодавства, зокрема господарського законодавства. Обґрунтовано, що Господарський кодекс України є основою для досягнення Цілей сталого розвитку за економічною компонентою та синергетично пов'язаний із іншими актами законодавства України у екологічній та соціальній сферах. Наголошено, що в світлі адаптації законодавства України, зокрема господарського, до права Європейського Союзу та підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС значно посилюється вплив міжнародно-правових норм на стан та напрями розвитку окремих інститутів господарського права, що сприяє універсалізації правової моделі сталого розвитку держави.

Цитування: Устименко В.А., Джабраїлов Р.А., Малолітнева В.К., Гудіма Т.С. Концептуальні аспекти формування правової моделі сталого розвитку України. *Економіка та право*. 2021, № 4. С. 3—17. <https://doi.org/10.15407/econlaw-2021.04.003>

Вступ. Одним із поширених засобів досягнення бажаного стану правового регулювання суспільних відносин у науці визнається правове моделювання. Завдяки побудові правової моделі вдається у прогнозований спосіб забезпечити вплив на певні групи суспільних відносин з метою досягнення очікуваного результату.

Із утвердженням у суспільстві ідеології сталого розвитку та формалізацією останньої у міжнародно-правових актах, серед яких однією з перших було прийнято Декларацію Ріо-де-Жанейро по довкіллю і розвитку від 14.06.1992, актуалізувалася потреба у формуванні державами світу національних правових моделей, здатних забезпечити досягнення цілей сталого розвитку (далі ЦСР).

Так, підсумковим документом «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» встановлено 17 цілей, які стосуються таких сфер, як бідність, голод та безпека продовольства, забезпечення здорового способу життя, освіта, гендерна рівність, вода та санітарія, енергетика, економічне зростання, інфраструктура та індустріалізація, нерівність, міста, стале споживання та виробництво, зміна клімату, океани, біорізноманіття, мир та правосуддя, партнерство тощо. Кожна з 17-ти цілей має свої пріоритетні завдання, а документ загалом — 169 завдань [1]. Цілі та завдання мають комплексний характер і спрямовані на забезпечення збалансованості сталого розвитку за трьома компонентами — екологічним, економічним та соціальним.

Беручи до уваги національні особливості, зокрема правового характеру, глобальні завдання сталого розвитку та індикатори їхнього виконання було адаптовано до потреб України із виділенням 86 завдань зі 172-х (у подальшому розширено до 183-х) показниками для моніторингу, що було представлено у національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [2].

Об'єктивізація правової моделі має вияв у системі правових норм, об'єднаних за змістом у нормативно-правових актах, що належать до певної галузі законодавства. Про розгалуженість правової моделі сталого розвитку України свідчить значна кількість нормативно-правових актів, які мають статус державної стратегії чи програми. Зокрема, у Добровільному огляді щодо Цілей сталого розвитку в Україні згадується про 162 нормативно-правові акти та 4,3 тис. заходів. Утім, як визнається експер-

тами-розробниками згаданого Добровільного огляду, не всі завдання 17-ти цілей є врахованими. Так, Україні вдалось забезпечити прогрес за 15-ма з 17-ти цілей. Не за всіма цілями прогрес є рівномірним. Деякі цілі вже вдалось досягти на 80 % і більше (ЦСР1, ЦСР3, ЦСР4, ЦСР5), за чотирма цілями прогрес у межах 60—80 % (ЦСР2, ЦСР6, ЦСР8 та ЦСР16), за деякими прогрес в межах 20—60 % (ЦСР7, ЦСР11, ЦСР12, ЦСР17), досягнення орієнтирів за рештою цілей (ЦСР9, ЦСР10, ЦСР13, ЦСР14 та ЦСР15) наразі, порівняно з встановленими на 2020 р. цільовими значеннями, є малоімовірним (менше 20 %) [3].

Відповідно, зазначені відомості переконують в тому, що процес формування правової моделі сталого розвитку України триває та є динамічним, про що свідчать активна правотворча робота та законодавчі ініціативи останніх років. Водночас методологічні засади побудови правової моделі сталого розвитку України залишаються недосконалими, а саме спроби ігнорування загальних та галузевих правових принципів, які мають бути покладені в основу такої моделі, формування хибної концепції правового регулювання економічних відносин із одночасним вживанням з боку окремих політичних кіл заходів щодо виключення з правової системи держави окремих галузей законодавства (зокрема галузі господарського законодавства) призводять до зниження ефективності правового регулювання суспільних відносин та досягнення цілей, що суперечать концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економіко-правового забезпечення сталого розвитку України є доволі поширеною в наукових колах, а окремим її аспектам з позицій різних соціогуманітарних наук приділяли увагу вітчизняні та зарубіжні вчені: В.М. Геєць, А.А. Гриценко, Е.М. Лібанова, В.К. Мамутов, Р. Познер, М.А. Хвесик, Т. Picketty, J. Rawls та ін.

Водночас ще не набули значного поширення наукові розробки, присвячені визначенню структурно-змістовних вимог до формування правової моделі сталого розвитку держави, що і склало підґрунтя для проведення цього дослідження.

Метою статті є висвітлення окремих теоретико-прикладних проблем, пов'язаних із формуванням правової моделі сталого розвитку

України, та обґрунтування шляхів щодо їхнього подолання.

Результати дослідження. У наукових джерелах можна зустріти різноманітні підходи до розуміння поняття «правова модель», і серед запропонованих визначень привертає увагу одне з таких, що наведене у колективній монографії «Правовые модели и реальность» (мовою оригіналу), а саме: це прогнозований варіант оптимального правового регулювання майбутніх явищ і процесів, що визначає цілі і засоби формування нового правового стану і дозволяє провести розрахунки пов'язаних з цим реальних результатів [4, с. 19].

Поділяючи таке бачення змістовного наповнення поняття «правова модель», вбачається за можливе також погодитися з авторським колективом монографії щодо елементів правової моделі, схематично представленої так:

I частина — концептуальна:

- а) теорія;
- б) інформаційне забезпечення;
- в) предмет регулювання — правовий стан об'єкта впливу;

г) вибір мети досягнення нового правового стану, прогнози, вибір варіанта рішення.

II частина — розрахунково-аналітична:

- а) перелік правових регуляторів;
- б) визначення суб'єктів (органів тощо);
- в) визначення ресурсів;
- г) динаміка правової поведінки.

III частина — формалізація моделі.

IV частина — передбачення результатів:

- а) моніторинг — інформаційно-правові «сигнали»;
- б) ризики (відхилення від цілей, типів дій тощо);
- в) зіставлення нормативних і фактичних результатів;
- г) корегування моделей [4, с. 22—23].

Як впливає зі схематичної структури «правової моделі», відправною точкою для формування такої моделі виступає теорія як складова концептуального блоку.

Саме напрацьовані у межах теорії права категорії мають стати ідеологічним фундаментом побудови будь-якої правової моделі і, особливо, коли йдеться про формування моделі правового регулювання суспільних відносин на засадах сталого розвитку.

Невипадково як у правовій теорії, так і в Конституції та законах України велика увага

приділяється принципам права як засадничим елементам правової системи, які забезпечують втілення права (*jus*) у закон (*lex*).

Основоположним правовим принципом, який особливо знайшов відображення в Основному Законі України, виступає принцип верховенства права. Зокрема, у ч. 1 ст. 8 Конституції України наголошується, що *в Україні визнається і діє принцип верховенства права*.

Водночас принцип верховенства права має загалом конкретний зміст та набуває ознак конкретного правового інструменту у процесі правотворчої та правозастосовної діяльності.

Так, принцип верховенства права набуває ознак дієвого інструменту оцінки якості правових перетворень у країнах Європи. У засобах масової інформації неодноразово наводилися приклади, коли Європейська Комісія наголошувала на важливості дотримання принципу верховенства права як ключової умови отримання доступу до коштів бюджету ЄС. У повідомленні, яке було розміщено 2018 р. на сайті Європейської Комісії, зазначалося:

«Головним нововведенням у запропонованому бюджеті (йдеться про довгостроковий бюджет на 2021—2027 рр.) є зміцнення зв'язку між фінансуванням ЄС та верховенством права. Повага до верховенства права є необхідною передумовою для надійного фінансового управління та ефективного фінансування з боку ЄС. Тому Комісія пропонує новий механізм захисту бюджету ЄС від фінансових ризиків, пов'язаних з узагальненими недоліками щодо верховенства права в державах-членах. Нові запропоновані інструменти дозволять Союзові призупинити, зменшити або обмежити доступ до фінансування ЄС у спосіб, пропорційний характеру, тяжкості та масштабам недоліків верховенства права» [5].

Зазначений підхід переважає дотепер, хоч і викликає певні заперечення з боку окремих країн — учасниць ЄС.

Привертають також увагу деякі підходи й узагальнюючі висновки Конституційного Суду України.

Так, у пп. 4.1 п. 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України в справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом м'якого покарання) наго-

лошується: «Верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України.

Таке розуміння права не дає підстав для його отождолення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість — одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню» [6].

У мотивувальних частинах низки рішень Конституційного Суду України наводяться положення щодо елементів (або, як зазначається в текстах рішень, вимог) принципу верховенства права. Зокрема, у п. 2.1.1 мотивувальної частини Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 18.06.2020 у справі за конституційною скаргою громадянки України О.М. Левченко щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису п. 5 р. III «Прикінцеві положення» Закону України від 02.03.2015 № 213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» є застереження про те, що *однією з вимог принципу верховенства права (правовладдя) є вимога юридичної визначеності (як принцип)* [7]. Одним із складових елементів загального принципу юридичної визначеності є вимога (як принцип) передбачуваності приписів права. Додатково у згаданому Рішенні, у п. 2.1.2 мотивувальної частини підкреслено, що *складовим елементом загального принципу юридичної визначеності як*

вимоги верховенства права (правовладдя) також є принцип правомірних (легітимних) очікувань, який, за тлумаченням Венеційської комісії, «виражає ідею, що органи публічної влади повинні додержуватися не лише приписів актів права, а й своїх обіцянок та пробуджених очікувань» (спеціальне дослідження Венеційської комісії «Мірило правовладдя», розділ II.В.5, п. 61 [7, 8]).

Як зазначено в п. 2.3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення п. 26 р. VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України, *юридична визначеність є ключовою в розумінні верховенства права; держава зобов'язана дотримуватися та застосовувати в прогнозований і послідовний спосіб ті закони, які вона ввела в дію; юридична визначеність передбачає, що норми мають бути зрозумілими і точними, а також спрямованими на забезпечення постійної прогнозованості ситуацій і праввідносин. Далі наголошується на тому, що в контексті ст. 8 Конституції України юридична визначеність забезпечує адаптацію суб'єкта правозастосування до нормативних умов юридичної дійсності та його впевненість у своєму юридичному становищі, а також захист від свавільного втручання держави. Водночас юридичну визначеність запропоновано розуміти через такі складові: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну стабільність чинного законодавства і можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування)* [9].

Як вбачається з наведених органом конституційної юрисдикції правових підходів до розуміння змісту принципу верховенства права, ключові елементи мають перебувати в системному зв'язку. А це означає, що будь-який елемент системи поза її межами не може повноцінно функціонувати та виступати об'єктивним індикатором стану правового регулювання суспільних відносин.

Відповідно, про ефективність правового регулювання суспільних відносин свідчитиме не тільки показник досягнення правовою нормою очікуваного результату за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів

господарювання, громадян і держави (тобто економічний критерій), як про це зазначено у ст. 4 Закону України від 11.09.2003 № 1160-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», але й ступінь відповідності такої правової норми принципу верховенства права, що дозволить говорити про сприяння утвердженню правовим актом ідеології справедливості.

До речі, ефективність правового регулювання має бути іманентною ознакою системи правових норм, що формують змістовну частину моделі сталого розвитку держави.

Саме досягти ефективності моделі правового регулювання суспільних відносин у контексті досягнення цілей сталого розвитку видається найскладнішим завданням, вирішення якого перебуває у теоретичній та практичній площині.

Насамперед об'єктивні факти свідчать про перманентне ігнорування наукових підходів до вимірювання ефективності у правотворчій та правозастосовній практиці.

Головний лейтмотив та квазінаукова обґрунтованість більшості сучасних правових актів, зокрема у сфері економіки, зводяться до загальновідомого вислову «мета виправдовує засоби», і саме керуючись зазначеним ідеологічним підґрунтям формується квазіефективне правове поле, створюючи передумови для все більшого укорінення такого дефектного явища як «уявної ефективності».

Так звана уявна ефективність досягається щонайменше двома найпоширенішими способами:

1) шляхом переконання суспільства, що обрані методи та засоби досягнення економічної мети відповідають кінцевій меті, і що інші варіанти є гіршими (хоч такого аналізу насправді не проводилося). Про це детальніше викладено у статті «Економічна ефективність правових норм та її оцінка через призму принципу верховенства права (на прикладі податкового законодавства)» (В.А. Устименко, Р.А. Джабраїлов [10]);

2) коли справжня мета правового акта, яка переслідує задоволення «лобістських» інтересів, вуалюється іншою метою, яка із великою долею впевненості отримує суспільне схвалення. Про це детальніше викладено у тезах наукової доповіді «Дискреційні повноваження органів державної влади в період дії карантинних заходів з зв'язку з поширенням COVID-19: правові ризики їх встановлення та можливі наслідки» (В.А. Устименко, Р.А. Джабраїлов [11]).

Проблема неефективності або незначної ефективності правових норм найгостріше спостерігається на етапі реалізації національних заходів, спрямованих на досягнення цілей та завдань сталого розвитку.

Так, згідно з останньою доповіддю Організації Об'єднаних Націй про Цілі сталого розвитку на 2020 р. виявилось, що навколишнє середовище продовжує поступово погіршуватися, незважаючи на наявний значний «правовий арсенал», а досягнення Цілей сталого розвитку не відповідає запланованому сценарію, зокрема, країни світу не вкладаються в графік їхнього досягнення до 2030 р. У доповіді наголошується, що лише 21 показник з 169-ти цільових показників Цілей сталого розвитку досягли встановленого рівня [12].

Це, зокрема, підтверджується і нещодавніми висновками Міжурядової групи експертів зі зміни клімату (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) [13], Міжурядової науково-політичної платформи з біорізноманіття та екосистемних послуг (*Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*) [14], Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ), а також Світового банку. Так, за даними міжнародних інституцій, швидка і небезпечна зміна клімату продовжує впливати на глобальний рівень бідності. Порушуються життєво важливі планетарні пороги. Основні екосистеми життєзабезпечення, включаючи ліси, водно-болотні угіддя, річки й океани, продовжують деградувати, і майже 1 млн видів знаходяться на межі зникнення [14]. Одночасно послідовні хвилі пандемії COVID-19, які досягли станом на 13.08.2021 більше 205 млн випадків і більше 4,3 млн смертей у всьому світі [15], створюють ризики спаду розвитку світової економіки, що насамперед загрожує подальшим зростанням бідності.

Серед основних причин вищевказаних процесів було визначено: недосконалість імплементації міжнародних стандартів та недотримання імplementованих у національне законодавство міжнародних стандартів на практиці. Дослідження Мережі ЄС з імплементації та виконання екологічного законодавства (*European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law*) підтвердило,

що в реалізації екологічного законодавства ЄС залишаються серйозні проблеми. Їхній характер варіюється в залежності від секторів, учасників тощо. Однак є кілька загальних основних чинників, які є важливими причинами негативного прогресу у відповідному напрямі (у процесі реалізації), зокрема: нестача ресурсів, недостатній потенціал організацій, відповідальних за екологічне регулювання і забезпечення дотримання законодавства, а також неадекватні санкції та низький рівень штрафів для тих, хто порушує закон [16]. Передусім у доповіді ООН з навколишнього середовища від 24.01.2019 наголошується на 38-кратному збільшенні природоохоронних законів, що діяли з 1972 р., а також на тому, що неефективність (слабка реалізація) цих законів є одним із найбільших викликів у напрямі пом'якшення зміни клімату, зменшення забруднення тощо [17]. За даними Європейської Комісії, невиконання повним обсягом природоохоронного законодавства щорічно обходиться ЄС в 50 млрд євро [16].

Зазначене актуалізувало доцільність розроблення юридичних індикаторів оцінки стану екологічного правопорядку на глобальному та національному рівнях і корегування наявних правових моделей.

Для вирішення цього питання Міжнародний центр з порівняльного екологічного права (*International Center for Comparative Environmental Law*) провів відповідні дослідження та 2018 р. представив нову методологію розроблення правових індикаторів оцінки ефективності екологічного законодавства. Робота була опублікована за підтримки Інституту франкомовних країн з питань сталого розвитку (*Franophonie pour le développement durable*) в партнерстві з ЮНЕП, Міжнародним союзом охорони природи (*International Union for Conservation of Nature*) і Економічним співтовариством західноафриканських держав (*The Economic Community of West African States*) [18].

У 2019 р. тематику розроблень правових індикаторів ефективності законодавства включено в програму Нормандської кафедри миру в області права для майбутніх поколінь (*Normandy Chair for Peace Programme within the area of Law for Future Generations*). На семінарі, що відбувся в Канському університеті (*University of Caen, France*), було вирішено розширити сферу охоплення попередніх досліджень,

присвячених цьому питанню, щоб отримати практичні результати, які можна було б відтворити як на глобальному, так і національному рівнях. Вважається, що після тестування інструменту оцінки ефективності в Європі (Португалія, Франція), Африці (Туніс) і Південній Америці (Бразилія), його можна буде застосовувати не тільки до екологічного права в інших регіонах світу, а також до вимірювання досягнення цілей сталого розвитку за рахунок ефективного використання наявних правових інструментів. З урахуванням цього досвіду 2020 р. було випущено розширене видання першої публікації під назвою «Вимірювання ефективності права навколишнього середовища: Правові індикатори сталого розвитку» (*«Measuring the Effectivity of Environmental Law: Legal Indicators for Sustainable Development»*) [19].

На думку авторів видання, за допомогою правових індикаторів уряди, парламенти, економічні й соціальні суб'єкти, а також екологічні неурядові організації зможуть конкретно оцінити на науковій основі, які прогалини, недоліки та прогрес спостерігаються щодо виконання міжнародних конвенцій і національних законів. Використаний математичний метод дозволяє на основі анкети, що висвітлює всі правові та інституційні етапи застосування правових текстів, отримувати дані відносно тих моментів, які потребують поліпшення, та переваг застосування закону [19].

Окрім того, 2020 р. на Всесвітньому конгресі Міжнародного союзу охорони природи (*IUCN World Congress*) була ухвалена ініціатива 060 — «Вимірювання ефективності екологічного законодавства за допомогою правових показників». Відповідна ініціатива містить заклик до: Всесвітньої комісії з екологічного права започаткувати відповідну роботу у напрямі тестування правових індикаторів законодавства та проведення навчання щодо їхньої розробки за участю вчених, суддів, прокурорів, представників органів державної влади, що відповідають за реалізацію екологічного законодавства; генерального директора запропонувати Організації Об'єднаних Націй додати правові індикатори до наявних індикаторів цілей сталого розвитку; сторін регіональних та універсальних конвенцій щодо використання цих індикаторів під час оцінки звітів країн про стан навколишнього середовища; урядів та

секретаріатів міжнародних та регіональних організацій щодо включення до своїх регулярних звітів про стан навколишнього середовища якісні правові індикатори для оцінки ефективності правової політики та рішень [20].

Вбачається, що наведені підходи до оцінки ефективності нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку, є корисними і для України.

Загалом, істотну роль у підвищенні ефективності правової моделі сталого розвитку держави мають відігравати конституційні норми.

Невипадково, у зарубіжній науці у центрі уваги науковців перебувають питання побудови оптимальної моделі сталого розвитку економіки на засадах конституційних норм, що дало поштовх до формування нового наукового напрямку, який отримав назву *конституційна економіка*.

Конституційна економіка визначається як науковий напрям, що вивчає питання взаємозв'язку конституції і економіки, демократії і вільного ринку з метою виявлення конституційно-правових передумов ефективного розвитку економіки і аналізу впливу економіко-правових відносин на державу [21, с. 10; 22, с. 174].

В Україні зазначений науковий напрям отримав належний розвиток та підтримку, особливо з боку вчених — представників науки господарського права. Адже проблеми правового регулювання економічних відносин складають предметну сферу досліджень господарсько-правового спрямування.

До речі, академік НАН України В.К. Мамутов, засновник Донецької школи господарського права, свого часу запропонував доповнити Конституцію України окремим розділом, присвяченим засадам економічної системи. Дотепер зазначена пропозиція залишається вкрай актуальною та затребуваною. Адже практична реалізація ідеї академіка В.К. Мамутова дозволила б створити надійне конституційне підґрунтя для стабільного розвитку економіки із закріпленням, як пропонував науковець, основних вимог до ухвалення законів, які стосуються економіки, та забезпеченням ефективного механізму їхньої реалізації [23, с. 22].

Водночас через відсутність політичної волі, інституційну неспроможність, яка знайшла вияв у тривалій роботі Конституційної Комісії, із подальшим припиненням її діяльності у зв'язку зі створенням 2019 р. Комісії з пи-

тань правової реформи як консультативно-дорадчого органу при Президентові України, а також тривалі наукові дискусії щодо напрямів конституційно-правової реформи, ідея щодо доповнення Конституції України розділом про економічну систему залишилась не реалізованою.

Не в останню чергу невирішеність цього ключового питання створила передумови для продовження полеміки щодо співіснування двох галузей права та законодавства, а саме господарського та цивільного, як таких, що справляють значний правовий вплив на економічні відносини в публічній та приватній сфері відповідно.

Наразі окремими представниками політичних кіл та деякими науковцями — переважно цивілістами — інспірується думка про недоцільність господарсько-правового регулювання економічних відносин та потребу розширення сфери правового регулювання Цивільного кодексу України на господарські відносини. Зазначене знайшло прояв у Концепції оновлення Цивільного кодексу України [24], низці законопроектів [25, 26] та виступах окремих науковців.

Утім, зазначене питання слід розглядати не стільки через призму суто юридичної дискусії фахівців-правознавців, скільки через усвідомлення ризиків, які створюються для правової моделі сталого розвитку держави у разі скасування Господарського кодексу України та дезорганізації всієї системи господарського законодавства. Адже зазначений Кодекс є основою для досягнення Цілей сталого розвитку за економічною компонентою та синергетично пов'язаний із іншими актами законодавства України в екологічній та соціальній сферах.

Можливі наслідки скасування Господарського кодексу України ґрунтовно представлено у Науково-експертному висновку до Концепції оновлення Цивільного кодексу України, підготовленому провідними вітчизняними правознавцями, текст якого було схвалено на розширеному засіданні Координаційного бюро з проблем правових основ підприємницької діяльності, господарського та комерційного права Відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України (протокол № 3 від 09.04.2021) та рекомендовано до друку вченою радою Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Ма-

мутова НАН України» (протокол № 7 від 26.04.2021) [27].

На відміну від Концепції оновлення Цивільного кодексу України, у Концепції модернізації господарського законодавства України [28] наголошено на доцільності дотримання балансу публічних та приватних засад у правовому регулюванні економічних відносин.

Спираючись на основні положення Концепції модернізації господарського законодавства України, вбачається за доцільне зупинитися на деяких міркуваннях щодо можливих ключових напрямів оновлення Господарського кодексу України [29] як стрижневого акта, що формує регулятивний потенціал правової моделі сталого розвитку держави.

Безперечно, одним з етапів розвитку національного законодавства слід визнати потребу у здійсненні заходів з рекодифікації господарсько-правових норм, що містяться як у тексті Господарського кодексу України, так і в численних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах.

На сьогодні кількість нормативно-правових актів, які регламентують різні сфери господарювання, дійшла критичної маси, що зумовлює потребу у відповідній систематизації цього правового матеріалу.

Нарощування нормативного тексту Господарського кодексу України за рахунок норм інших спеціальних нормативно-правових актів України може справити позитивний вплив на сучасний стан господарського законодавства. Новий етап кодифікації господарського законодавства України дозволить усунути непоодинокі випадки колізій та конкуренції правових норм, які регламентують різні аспекти здійснення господарської діяльності.

Окрім того, поглинання та відповідне упорядкування господарсько-правових норм сприятиме істотному зменшенню кількості бланкетних норм. Норми Господарського кодексу України мають набути характеру прямої дії. Це, насамперед, означає, що суб'єкти правозастосування мають знайти відповідь на поставлене питання переважно у тексті Господарського кодексу України, мінімізувавши час, потрібний для пошуку додаткової інформації.

На зміну загальним нормативним приписам мають прийти деталізовані та вичерпні норми права. Водночас не слід побоюватися значного збільшення обсягу Господарського кодексу

України у ході його рекодифікації. Це закономірний результат та, як свідчить зарубіжний досвід, великий за обсягом документ не створює перешкод у практиці правозастосування через внутрішню оптимізацію структури.

Зокрема, на сьогодні Комерційний кодекс Франції складається з-понад 2000 статей, об'єднаних у дев'ятьох книгах. Водночас кодифікація комерційного законодавства у Франції дозволила систематизувати 90 різних нормативно-правових актів із питань комерції та господарської діяльності, ухвалених за останні 200 років. Серед них понад 50 нормативно-правових актів було частково чи повністю скасовано у зв'язку із набуттям чинності Комерційного кодексу Франції [30, с. 6—7].

Саме такий прийом законодавчої техніки вбачається за доцільне взяти за основу у процесі рекодифікації господарського законодавства України.

Додатково у тексті Господарського кодексу України доцільно закріпити норми права, які регламентують нові види господарської діяльності та нові форми організації господарських відносин. Насамперед мова йде про норми, що мають визначити правові засади здійснення дилерської та брокерської діяльності, аутсорсингу, публічно-приватного партнерства, організації та здійснення електронної комерції і, загалом, правового регулювання цифровізації та роботизації економіки, використання у господарському обігу криптовалют та інших заміників грошей, правовий режим відходів як вторинної сировини у сфері господарювання тощо.

Роботи з рекодифікації господарського законодавства України одночасно потребують досягнення певного рівня консолідації та узгодження наукових поглядів та думок щодо напрямів розвитку окремих відносно відособлених груп правових норм. Зокрема, на теперішній час окремими представниками науки господарського права висловлюються думки щодо необхідності самостійної кодифікації норм інноваційного, інвестиційного та корпоративного права.

Однак вбачається за доцільне науковцям-господарникам об'єднати свої зусилля на шляху до деталізації положень інноваційного, інвестиційного та корпоративного права у межах Господарського кодексу України. Адже навряд чи є сенс сперечатися з думкою про те, що вка-

зані групи правових норм цілком можливо визнати підгалуззями господарського права.

Під впливом цифровізації економіки окремими науковцями-господарниками, зокрема О.М. Вінник, наголошується на доцільності виділення «права цифрової економіки»: «(1) як підгалузі господарського права, що визначає специфіку відносин цифровізації в економічній сфері країни та пов'язані з цим проблеми правового регулювання, (2) як підгалузі господарського законодавства, що складається з актів законодавства та правових норм, які регулюють ці відносини з урахуванням їхньої специфіки; (3) як напряму господарсько-правової науки, що вивчає становлення, їхній перспективний розвиток з метою визначення характерних рис, переваг та ризиків цифровізації та напрацювання рекомендацій для законодавця щодо оптимальних шляхів удосконалення правового регулювання цих складних відносин» [31, с. 160].

Окрім того, у світлі адаптації законодавства України, зокрема господарського, до права ЄС та підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [32] значно посилюється вплив міжнародно-правових норм на стан та напрями розвитку окремих інститутів господарського права, що сприяє універсалізації правової моделі сталого розвитку держави.

Наприклад, варто визнати потенціал інституту публічних закупівель, який концептуально зазнав змін та норми якого спрямовані не лише на регулювання відносин щодо економічного витрачання бюджетних коштів під час закупівель товарів, робіт та послуг, але і на реалізацію, так званих горизонтальних цілей, притаманних різним напрямам державної політики.

Інститут публічних закупівель якомога більше адаптований до вимог сталого розвитку та ефективно сприяє вирішенню ключових завдань екологічного, економічного та соціального характеру.

Це пояснюється так. По-перше, завдяки своїм значним обсягам (в Україні щорічні обсяги публічних закупівель становлять орієнтовно 13 % [33]) закупівлі можуть виступати засобом стимулювання ринку виробляти сталіші товари. По-друге, публічні закупівлі є потенційним засобом для реалізації як безпосередньо, так і опосередковано, всіх 17-ти Глобальних цілей сталого розвитку, на чому детально

наголошується у деяких дослідженнях [34, 35]. Безпосередній вплив та зв'язок публічні закупівлі мають з Ціллю 7 «Доступна та чиста енергія», зокрема завданням 7.4 щодо збільшення частки енергії з відновлювальних джерел, коли замовники можуть на етапі визначення технічних специфікацій та критеріїв оцінки тендерних пропозицій надавати перевагу товарам, виробленим з використанням енергії з відновлювальних джерел, або надавати перевагу саме «зеленій» енергії [36]. Окрім того, значний вплив публічні закупівлі можуть справляти на реалізацію Цілі 8 «Гідна праця та економічне зростання», особливо: 1) сприяти виконанню завдання 8.3 щодо підвищення зайнятості населення та завдання 8.4 щодо скорочення частки молоді, яка не працює, не навчається і не набуває професійних навичок, коли замовники встановлюють спеціальні умови договору про закупівлю, які можуть бути пов'язаними із зайнятістю, працевлаштуванням та навчанням, наприклад, певних груп населення (людей з обмеженими можливостями, молодих фахівців, внутрішньо переміщених осіб тощо), що активно впроваджується у країнах — членах ЄС та інших зарубіжних державах [37]; 2) завдання 8.5 щодо забезпечення надійних та безпечних умов праці, коли замовник встановлює спеціальні умови договору про закупівлю щодо дотримання відповідних соціальних стандартів під час виконання договору, а також має можливість відхилити тендерну пропозицію, ціна якої є аномально низькою внаслідок недотримання учасником прав працівників або зобов'язань у сфері охорони праці, зокрема які закріплені у Конвенціях Міжнародної організації праці [38, с. 2, 4]. Також публічні закупівлі можуть мати безпосередній вплив на реалізацію Цілі 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура», адже публічні закупівлі визнаються багатьма країнами світу як потужний засіб стимулювання розвитку інновацій [39], і на законодавчому рівні передбачають спеціальні закупівельні процедури (інноваційне партнерство, конкурентний діалог тощо) з метою врахування специфіки предмета закупівлі [40].

Окрім того, найочевидніший взаємозв'язок закупівель визначений щодо Глобальної цілі 12 «Відповідальне споживання та виробництво», у якій прямо передбачено серед завдань забезпечення сталої практики публічних за-

купівель відповідно до національних стратегій і пріоритетів. Наприклад, у ЄС публічні закупівлі визнаються засобом досягнення цілей з розвитку циркулярної економіки, про що зазначено у Плані дій з розвитку циркулярної економіки [41]. Багато країн сприяють розвитку саме циркулярних публічних закупівель [42]. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [2] у межах Цілі 12 зазначає, що окремо для України таке завдання не визначено, оскільки його враховано у відповідних програмних документах. Дійсно, слід вказати, що наразі Національна економічна стратегія на період до 2030 року визначає розвиток сталих публічних закупівель, однак лише як завдання в межах стратегічної цілі «Посилення конкурентоспроможності виробленої в Україні промислової продукції, впровадження ресурсо- та енергоефективних технологій» та в межах такого шляху досягнення стратегічної цілі, як підвищення ресурсоефективності. Слід зробити висновок, що дана Стратегія розглядає сталі публічні закупівлі лише в аспекті «зелених» закупівель і не охоплює соціально відповідальні закупівлі, закупівлі для інновацій, для підтримки малого та середнього бізнесу тощо, що є вузьким підходом і потребує зміни.

Водночас слід зазначити, що досягнення Цілей сталого розвитку в більшій частині можливе лише в кооперації всіх країн світу. Правова модель сталого розвитку України не може функціонувати поза міжнародним контекстом, адже у значній частині міжнародні зобов'язання визначають самі напрями формування такої моделі. Тому доцільним є врахування у процесі формування правової моделі сталого розвитку держави прогресивних положень окремих актів ЄС у сфері господарювання. Насамперед слід почати роботу з аналізу тих актів ЄС, які відповідно до планів імплементації, що затверджені у межах спеціалізації різними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади України, визнано обов'язковими для врахування. Зокрема, на даний час напрацьовано низку «дорожніх карт» з питань імплементації у господарське законодавство України норм у сфері публічних закупівель, державної допомоги суб'єктам господарювання, технічного регулювання, енергетики тощо.

Тож ефективність правової моделі сталого розвитку буде значно вищою за умови збере-

ження у правовій системі Господарського кодексу України, що додатково свідчитиме про дотримання принципу верховенства права.

Адже до сьогоднішнього дня історія становлення та розвитку господарського законодавства переконувала в тому, що держава свідомо докладала зусиль до розроблення та введення в дію Господарського кодексу України — починаючи від ідеї про розробку Господарського (торгового) кодексу України, втіленої у Концепцію судово-правової реформи в Україні, затвердженої у 1992 р. постановою Верховної Ради України [43] до остаточного ухвалення Кодексу у 2003 р. та виділення у 2004 р. у межах Класифікатора галузей законодавства України такої галузі як «090.000.000 Господарське законодавство. Підприємства і підприємницька діяльність» [44].

Отже, логічно матимуть вигляд дії Верховної Ради України щодо подальшого поглиблення реформ у частині розвитку господарського законодавства у прогнозований і послідовний спосіб, виправдовуючи очікування суспільства.

Висновки. Наголошено, що одним із поширених засобів досягнення бажаного стану правового регулювання суспільних відносин у науці визнається правове моделювання. Об'єктивна правова моделі знаходить вияв у системі правових норм, об'єднаних за змістом у нормативно-правових актах, що належать до певної галузі законодавства. Виявлено, що процес формування правової моделі сталого розвитку України триває та є динамічним, водночас методологічні засади побудови правової моделі сталого розвитку України залишаються недосконалими.

У зв'язку з цим аргументовано, що в основу правової моделі насамперед мають бути покладені загальні та галузеві правові принципи, які створюватимуть теоретичну базу нормотворчої діяльності. Зокрема, доводиться, що принцип верховенства права має цілком конкретний зміст та набуває ознак конкретного правового інструменту у процесі правотворчої та правозастосовної діяльності.

Запропоновано використання принципу верховенства права у процесі оцінки ефективності правових норм, що дозволить говорити про сприяння утвердженню правовим актом ідеології справедливості. Вказаний підхід корелює із баченням міжнародного співтовари-

ства у частині розробки системи правових індикаторів ефективності законодавства, зокрема в екологічній сфері.

Доводиться неприпустимість покладення в основу правової моделі сталого розвитку хибної концепції правового регулювання економічних відносин, яка передбачає виключення

з правової системи держави окремих галузей законодавства, зокрема господарського законодавства. Обґрунтовано, що такий концептуальний підхід здатний призвести до зниження ефективності правового регулювання суспільних відносин та досягнення цілей, що суперечать концепції сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Резолюція A/RES/70/1 про підсумковий документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030», прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 25.09.2015. *Офіційний сайт UNDP*. URL: http://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030_UA.pdf (дата звернення: 10.10.2021).
2. Цілі сталого розвитку: Україна: національна доповідь, 2017. *Офіційний сайт ООН: Україна*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/49413-2017-nacionalna-dopovid-cili-stalogo-rozvitku-ukraina> (дата звернення: 10.10.2021).
3. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні. *Офіційний вебпортал Міністерства економіки України*. 30.06.2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title=DobrovilniiNatsionalniiOgliadSchodoTsileiStalogoRozvitkuVUkraini> (дата звернення: 10.10.2021).
4. Акоюн О.А., Власова Н.В., Грачева С.А. и др. Правовые модели и реальность. Москва: ИЗиСП, 2014. 280 с.
5. Єврокомісія представила новий бюджет ЄС: гроші в обмін на верховенство права. *Європейська правда*. 03.05.2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/05/3/7081242/> (дата звернення: 10.10.2021).
6. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). *Офіційний вісник України*. 2004. № 45. Ст. 2975.
7. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 18.06.2020 № 5-р(П)/2020 у справі за конституційною скаргою громадянки України Левченко Ольги Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису пункту 5 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» № 213-VIII від 02.03.2015. *Офіційний вісник України*. 2020. № 55. Т. 2. Ст. 1729.
8. Мірило правовладдя. Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія). Страсбург, 2016. 18 берез. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr) (дата звернення: 12.09.2021).
9. Рішення Конституційного Суду України від 26.03.2020 № 6-р/2020 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України. *Офіційний вісник України*. 2020. № 32. Ст. 1097.
10. Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. Економічна ефективність правових норм та її оцінка через призму принципу верховенства права (на прикладі податкового законодавства). *Економіка України*. 2021. № 2 (711). С. 63—74. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.063>
11. Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. Дискреційні повноваження органів державної влади в період дії карантину у зв'язку з поширенням COVID-19: правові ризики їхнього встановлення та можливі наслідки. *Системи галузей права в умовах глобальних екологічних викликів: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (27 листоп. 2020 р., м. Київ). Наук. ред. В.А. Устименко. НАН України. ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України». Київ, 2020. С. 5—12.
12. Звіт про результати на 2020 рік. Представництво ООН в Україні. 42 с. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-05/UNCT_UKRAINE_Annual_Report_2020_UKR.pdf (дата звернення: 12.09.2021).
13. Masson-Delmotte V., et. al. Summary for Policymakers. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty (IPCC, 2018). URL: <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/> (дата звернення: 12.09.2021).
14. Diaz S., et. al. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn, Germany: IPBES, 2019. 56 p.; Secretariat of the Convention on Biological Diversity, «Global Biodiversity Outlook 5» (Montreal, Canada: CBD, 2020). URL: https://www.ipbes.net/sites/default/files/downloads/spm_unedited_advance_for_posting_htn.pdf (дата звернення: 12.09.2021).

15. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. *World Health Organization*. URL: <https://covid19.who.int/> (дата звернення: 30.09.2021).
16. Challenges in the practical Implementation of EU Environmental Law. URL: <https://www.impel.eu/wp-content/uploads/2015/07/Implementation-Challenge-Report-Summary-23-March-2015.pdf> (дата звернення: 19.09.2021).
17. Environmental Rule of Law: First Global Report. European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, 2019. URL: <https://www.unep.org/resources/assessment/environmental-rule-law-first-global-report> (дата звернення: 19.09.2021).
18. Prieur M. Les indicateurs juridiques. Outils d'évaluation de l'effectivité du droit de l'environnement. Québec: IFDD, 2018. 188 p. URL: https://www.ifdd.francophonie.org/wp-content/uploads/2019/12/733_indicateur-juridique_web.pdf (дата звернення: 19.09.2021).
19. Measuring the Effectivity of Environmental Law. Legal Indicators for Sustainable Development. URL: <https://www.peterlang.com/view/title/75519> (дата звернення: 19.09.2021).
20. Measuring the Effectivity of Environmental Law using legal indicators. IUCN URL: <https://www.iucncongress2020.org/motion/060> (дата звернення: 19.09.2021).
21. Баренбойм П.Д., Гаджиев Г.А., Лафитский В.И., Май В.А. Конституционная экономика: учебник для юридических и экономических вузов. Москва: ЗАО Юстицинформ, 2006. 528 с.
22. Устименко В.А., Джабраілов Р.А., Кампо В.М., Коваленко Р.О., Савчин М.В. Конституційні засади економічної системи України. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 258 с.
23. Концепція конституційного забезпечення економічної системи держави (як основи законодавчого забезпечення економічної політики). НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2008. 24 с.
24. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ExwdnngsmvpAZJtWi836Rg6-x1quaZJQ/view> (дата звернення: 19.09.2021).
25. Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з метою вдосконалення цивільного законодавства: проект Закону України реєстр. № 2635 від 19.12.2019. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67704 (дата звернення: 19.09.2021).
26. Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період: проект Закону України реєстр. № 6013 від 09.09.2021. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707 (дата звернення: 19.09.2021).
27. Науково-експертний висновок до Концепції оновлення Цивільного кодексу України: брошура. Під заг. ред. В.А. Устименка. Київ: НАН України, ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», 2021. 112 с.
28. Концепція модернізації господарського законодавства України: схвалена на розширеному засіданні Координаційного бюро Національної академії правових наук України (протокол від 25.02.2021 № 1), схвалена та рекомендована до друку Вченою радою Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» (протокол від 05.03.2021 № 3). *Юридичний вісник України*. 2021. 2—22 квітня (№ 13—15). С. 18—19.
29. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.
30. Коммерческий кодекс Франции. Предисловие, пер. с франц., доп., словарь-справ. и коммент. В.Н. Захватаева. Москва: Wolters Kluwer, 2008. 1272 с.
31. Вінник О. Право цифрової економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 157—163. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.25>
32. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Том 1. Ст. 2125.
33. Реформа державних закупівель. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel> (дата звернення: 19.09.2021).
34. Sustainable Public Procurement and the Sustainable Development Goals. *Nordic Council of Ministers*. 2021. URL: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1554600/FULLTEXT01.pdf> (дата звернення: 19.09.2021).
35. The future of public spending. Why the way we spend is critical to the Sustainable Development Goals. *The Economist Intelligence Unit Limited*. 2020. URL: <https://unops.economist.com/wp-content/uploads/2020/01/Thefutureofpublicspending.pdf> (дата звернення: 19.09.2021).
36. Kunzlik P. The procurement of «green energy». In S. Arrowsmith and P. Kunzlik (Eds.), *Social and Environmental Policies in EC Procurement Law: New Directives and New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576041.012>
37. Employment and skills opportunities through procurement. Guidance and toolkit. London Council. URL: <https://www.londoncouncils.gov.uk/node/5461> (дата звернення: 19.09.2021).
38. The Skien Model for quality of employment in the construction sector. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. European Commission. 5 p.

39. Public Procurement for Innovation: Good Practices and Strategies, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264265820-en>
40. Guidance on Innovation Procurement. Commission Notice. C(2021) 4320 final. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45975> (дата звернення: 19.09.2021).
41. A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM/2020/98 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN> (дата звернення: 19.09.2021).
42. Public Procurement for a circular economy. Good practice and guidance. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/environment/gpp/circular_procurement_en.htm (дата звернення: 19.09.2021).
43. Концепція судово-правової реформи в Україні, затверджена постановою Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст. 426.
44. Класифікатор галузей законодавства України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 02.06.2004 № 43/5. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04#Text (дата звернення: 19.09.2021).

Надійшла 14.10.2021

REFERENCES

1. Rezoliutsiia A/RES/70/1 pro pidsumkovyi dokument "Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok dennyi staloho rozvytku 2030", pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON vid 25.09.2015. *Ofitsiinyi sait UNDP*. URL: http://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/Agenda2030_UA.pdf [in Ukrainian].
2. Tsili staloho rozvytku: Ukraina: natsionalna dopovid, 2017. *Ofitsiinyi sait OON: Ukraina*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/49413-2017-nacionalna-dopovid-cili-stalogo-rozvytku-ukraina> [in Ukrainian].
3. Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini. *Ofitsiinyi vebportal Ministerstva ekonomiky Ukrainy*. 30.06.2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0fc2a99-ada3-4a6d-b65b-cb542c3d5b77&title=DobrovolniiNatsionalniiOgliadSchodoTsileiStalogoRozvytkuVUkraini> [in Ukrainian].
4. Akopjan O.A., Vlasova N.V., Gracheva S.A. i dr. *Pravovye modeli i real'nost'*. Moscow: IZiSP, 2014. 280 p. [in Russian].
5. Yevrokomiisia predstavyla novyi biudzhet YeS: hroshi v obmin na verkhovenstvo prava. *Yevropeiska pravda*. 03.05.2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/05/3/7081242/> [in Ukrainian].
6. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 02.11.2004 No. 15-rp/2004 u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen statti 69 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy (sprava pro pryznachennia sudom bilsh miakoho pokarannia). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2004. No. 45. Art. 2975 [in Ukrainian].
7. Rishennia Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 18.06.2020 No. 5-r(II)/2020 u spravi za konstytutsiinou skarhoiu hromadianky Ukrainy Levchenko Olhy Mykolaivny shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) prypysu punktu 5 rozdilii III "Prykintsevi polozhennia" Zakonu Ukrainy "Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pensiinoho zabezpechennia" No. 213-VIII vid 02.03.2015. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2020. No. 55. Vol. 2. Art. 1729 [in Ukrainian].
8. Mirylo pravovladdia. Yevropeiska komisiia za demokratiiu cherez pravo (Venetsiiska komisiia). Strasburh, 2016. 18 ber. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-ukr) [in Ukrainian].
9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 26.03.2020 № 6-r/2020 u spravi za konstytutsiinym podanniam 50 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremoho polozhennia punktu 26 rozdilii VI "Prykintsevi ta perekhidni polozhennia" Biudzhetnogo kodeksu Ukrainy. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2020. No. 32. Art. 1097 [in Ukrainian].
10. Ustyenko V.A., Dzhabrailov R.A. Ekonomichna efektyvnist pravovykh norm ta yii otsinka cherez pryzmu pryntsyphu verkhovenstva prava (na prykladi podatkovoho zakonodavstva). *Ekonomika Ukrainy*. 2021. No. 2 (711). P. 63-74. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.063> [in Ukrainian].
11. Ustyenko V.A., Dzhabrailov R.A. Dyskretsiini povnovazhennia orhaniv derzhavnoi vlady v period dii karantynu u zviazku z poshyrenniam COVID-19: pravovi ryzyky yikh vstanovlennia ta mozhlyvi naslidky. *Systemy haluzei prava v umovakh hlobalnykh ekolohichnykh vyklykiv: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (27 lystop. 2020 r., m. Kyiv)*. Nauk. red. V.A. Ustyenko. NAN Ukrainy. DU "Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen imeni V.K. Mamutova NAN Ukrainy". Kyiv, 2020. P. 5-12 [in Ukrainian].
12. Zvit pro rezultaty na 2020 rik. Predstavnytstvo OON v Ukraini. 42 p. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-05/UNCT_UKRAINE_Annual_Report_2020_UKR.pdf [in Ukrainian].
13. Masson-Delmotte V., et. al. Summary for Policymakers. In: *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty (IPCC, 2018)*. URL: <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>

14. Diaz S., et. al. Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Bonn, Germany: IPBES, 2019. 56 p.; Secretariat of the Convention on Biological Diversity, "Global Biodiversity Outlook 5" (Montreal, Canada: CBD, 2020). URL: https://www.ipbes.net/sites/default/files/downloads/spm_unedited_advance_for_posting_htn.pdf
15. WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. *World Health Organization*. URL: <https://covid19.who.int/>
16. Challenges in the practical Implementation of EU Environmental Law. URL: <https://www.impel.eu/wp-content/uploads/2015/07/Implementation-Challenge-Report-Summary-23-March-2015.pdf>
17. Environmental Rule of Law: First Global Report. European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, 2019. URL: <https://www.unep.org/resources/assessment/environmental-rule-law-first-global-report>
18. Prieur M. Les indicateurs juridiques. Outils d'évaluation de l'effectivité du droit de l'environnement. Québec: IFDD, 2018. 188 p. URL: https://www.ifdd.francophonie.org/wp-content/uploads/2019/12/733_indicateur-juridique_web.pdf
19. Measuring the Effectivity of Environmental Law. Legal Indicators for Sustainable Development. URL: <https://www.peterlang.com/view/title/75519>
20. Measuring the Effectivity of Environmental Law using legal indicators. IUCN URL: <https://www.iucncongress2020.org/motion/060>
21. Barenbojm P.D., Gadzhiev G.A., Lafitskij V.I., Mau V.A. Konstitucionnaja jekonomika: uchebnik dlja juridicheskikh i jekonomicheskikh vuzov. Moscow: ZAO Justicinform, 2006. 528 p. [in Russian].
22. Ustymenko V.A., Dzhabrailov R.A., Kampo V.M., Kovalenko R.O., Savchyn M.V. Konstytutsiini zasady ekonomichnoi systemy Ukrainy. NAN Ukrainy. In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Donetsk: Iuhovostok, 2011. 258 p. [in Ukrainian].
23. Kontsepsiia konstytutsiinoho zabezpechennia ekonomichnoi systemy derzhavy (iak osnovy zakonodavchoho zabezpechennia ekonomichnoi polityky). NAN Ukrainy, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Donetsk: Iuhovostok, Ltd, 2008. 24 p. [in Ukrainian].
24. Kontsepsiia onovlennia Tsyvilnogo kodeksu Ukrainy. URL: <https://drive.google.com/file/d/1ExwdnngsmvpAZJtWi836Rr6-x1quaZJQ/view> [in Ukrainian].
25. Pro vnesennia zmin i dopovnen do deiakykh zakoniv Ukrainy z metoiu vdoskonalennia tsyvilnogo zakonodavstva: projekt Zakonu Ukrainy reistr. No. 2635 vid 19.12.2019. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67704 [in Ukrainian].
26. Pro osoblyvosti rehuliuвання pidprijemnytskoї diialnosti okremykh vydiv yurydychnykh osib ta yikh obiednan u perekhidnyi period: projekt Zakonu Ukrainy reistr. No. 6013 vid 09.09.2021. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707 [in Ukrainian].
27. Naukovo-ekspertnyi vysnovok do Kontsepsiї onovlennia Tsyvilnogo kodeksu Ukrainy: broshura. Pid zah. red. V.A. Ustymenka. Kyiv: NAN Ukrainy, DU "Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen imeni V.K. Mamutova NAN Ukrainy", 2021. 112 p. [in Ukrainian].
28. Kontsepsiia modernizatsii hospodarskoho zakonodavstva Ukrainy: skhvalena na rozshyrenomu zasidanni Koordynatsiinoho biuro Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy (protokol vid 25.02.2021 No. 1), skhvalena ta rekomendovana do druku Vchenoiu radioiu Derzhavnoi ustanovy "Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen imeni V.K. Mamutova Natsionalno akademii nauk Ukrainy" (protokol vid 05.03.2021 No. 3). *Yurydychnyi visnyk Ukrainy*. 2021. 2-22 kvitnia (No. 13-15). P. 18-19 [in Ukrainian].
29. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 No. 436. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2003. No. 11. Art. 462 [in Ukrainian].
30. Kommercheskij kodeks Francii. Predislovie, per. s franc., dop., slovar' -sprav. i komment. V.N. Zahvataeva. Moskva: Wolters Kluwer, 2008. 1272 p. [in Russian].
31. Vinnyk O. Pravo tsyfrovoy ekonomiky. *Pidprijemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2021. No. 6. P. 157-163. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.25> [in Ukrainian].
32. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony vid 27 chervnia 2014 roku. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2014. No. 75. Vol. 1. Art. 2125 [in Ukrainian].
33. Reforma derzhavnykh zakupivel. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnykhZakupivel> [in Ukrainian].
34. Sustainable Public Procurement and the Sustainable Development Goals. *Nordic Council of Ministers*. 2021. URL: <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1554600/FULLTEXT01.pdf>
35. The future of public spending. Why the way we spend is critical to the Sustainable Development Goals. *The Economist Intelligence Unit Limited*. 2020. URL: <https://unops.economist.com/wp-content/uploads/2020/01/Thefutureofpublicspending.pdf>
36. Kunzlik P. The procurement of "green energy". In S. Arrowsmith and P. Kunzlik (Eds.), *Social and Environmental Policies in EC Procurement Law: New Directives and New Directions*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576041.012>

37. Employment and skills opportunities through procurement. Guidance and toolkit. London Council. URL: <https://www.londoncouncils.gov.uk/node/5461>
38. The Skien Model for quality of employment in the construction sector. Making Socially Responsible Public Procurement Work: 71 Good Practice Cases. European Commission. 5 p.
39. Public Procurement for Innovation: Good Practices and Strategies, OECD Public Governance Reviews, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264265820-en>
40. Guidance on Innovation Procurement. Commission Notice. C(2021) 4320 final. URL: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/45975>
41. A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM/2020/98 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>
42. Public Procurement for a circular economy. Good practice and guidance. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/environment/gpp/circular_procurement_en.htm
43. Kontsepsiia sudovo-pravovoi reformy v Ukraini, zatverdzhena postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 28.04.1992 No. 2296-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. No. 30. Art. 426 [in Ukrainian].
44. Klasyfikator haluzei zakonodavstva Ukrainy, zatverdzhenyi Nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 02.06.2004 No. 43/5. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04#Text [in Ukrainian].

Received 14.10.2021

V.A. Ustyenko

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1094-422X

R.A. Dzhabrailov

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4422-2102

V.K. Malolitneva

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9678-1750

T.S. Hudima

State Organization “V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1509-5180

CONCEPTUAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE LEGAL MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

It has been found that the methodological principles of building a legal model of sustainable development of Ukraine remain imperfect. In this regard, it is argued that the basis of the legal model, first of all, shall be assigned general and sectoral legal principles that will create the theoretical base of normative activity. It has to be that the Rule of Law principle has a particularly specific content and acquires signs of a particular legal instrument in the process of law-making and law enforcement. Accordingly, the use of the Rule of Law principle in the process of assessing the efficiency of legal norms is proposed, which will talk about promoting the legal act of the ideology of justice. It is necessary to unacceptable laying into the legal model of sustainable development of the false concept of legal regulation of economic relations, which provides for the exclusion from the legal system of the state of certain branches of legislation, in particular economic legislation. It is substantiated that the Economic Code of Ukraine is the basis for achieving the goals of sustainable development on the economic component and synergistic associated with other acts of Ukrainian legislation in the environmental and social spheres. In this regard, it is argued that the effectiveness of the legal model of sustainable development will be significantly higher, subject to preservation in the legal system of the Economic Code of Ukraine, which will additionally testify to compliance with the Rule of Law principle. It is emphasized that in the light of the adaptation of Ukrainian legislation, including economic, to the EU Law and the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU, the influence of international legal norms on the state and directions of development of individual institutions of Economic law, which contributes to the universalization of the legal model of the steady the state's development.

Keywords: legal model, sustainable development, the Rule of Law principle, Economic Code of Ukraine, Law of the EU.